

Zbral sem skoraj vse popravke, pa je treba reči, da niso posebno številni. Tudi nedoslednosti so vmes, zakaj nekateri izrazi so le ponekod popravljeni, drugod pa so ostali, kakršni so bili v prvi objavi. Kakor kažejo navedeni zgledi, gre največkrat za izboljšanje zgolj posameznih besed. Vemo pa, da je bil Župančič velik mojster ne samo v izbiri besed, temveč v vsem načinu izražanja. Sam je izrečno poudaril, da ni dovolj beseda in termin, da je marveč važen »duh jezika, ki se ne skriva v besedi, temveč v skladnji in v reklih«. Zdi se mi, da bi bilo popravkov več, ko bi bil Župančič izdajo sam prirejeval. Skoraj bi dejal — morda se motim — da je pesnik popravil svojo prozo za IV. zvezek Del šele na tiskarskih popravnihih polah, na teh pa iz obzirnosti do tiskarne in stavca lahko spremeniš posameznost, teže pa rekla in stavke. Bodi kakor koli že, vse spremembe, tudi najmanjše, so kaj značilne za Župančiča, hkrati pa vsaj nekoliko osvetljujejo razvoj našega knjižnega jezika v zadnjem pol stoletju. Če se bo komu čudno zdelo, da je Župančič sploh mogel napisati n. pr. besedo potom ali vsled, pa naj pomisli, da je to bilo pred petdesetimi in več leti, ko so bile te in še mnogo hujše spake kaj navadne v slovenskem pisanju.

To je samo droben prispevek o Župančičevi skrbi za jezik. Njegova izvirna proza v IV. in V. zvezku Del bi zaslužila posebno jezikovno študijo in prav tako njegovi prevodi; potem šele bi se videlo, kako je omikal in olikal našo besedo in kolikšen jezikovni zaklad nam je zapustil.

A. Bajec

RABA PREDLOGA PO

Najprej moramo izločiti primere, kjer po ni predlog, marveč prislov; to se najjasneje kaže takrat, ko stoji po ob imenovalniku: Stopajo po štirje v vrsti; iz sleherne mladike je curela po kaplja čistega vina; včasih zagleda beli dan po kaka knjižna novost.

Po se dodaja prislovu ali akuzativu mere, vezava s tožilnikom je torej samo navidezna: Po cele dneve je bil zdoma; prinesel je po tri koše naenkrat; po nekod; po večkrat, pogosto, polahko, poredko.

Na prehodu med prislovom in predlogom so zgledi, kakor po bliskovo mu sablja gre, ker je v njih na eni strani porazdelitev dejanja, na drugi napodabljanje s predlogom (po blisku). Raba se je v slovenščini silno razmahnila: po mačje se prilizovati; po volčje so se iskrile oči; po kmečko se vesti; po božje častiti; govoriti po slovensko; vesti se po domače; po tuje se nositi. V vseh takih primerih je po dostavljen živemu prislovu, ki bi lahko stal tudi sam.

Ker ni več prislovne osnove, vendar pa je porazdeljevanje še očitno, štejem sem kot gornjim najbližje, a že predložne zglede: Hruške so po dinarju; zdravilo se predpisuje po žličkah ali

po kapljicah; po (=ob) nedeljah je rad zahajal v krčmo. Ta zgled kaže, da je jezik jel opuščati poudarek na porazdeljevanje, kadar je bila ogrožena jasnost.

Predlog po kaže na prostor, po katerem se dejanje godi: Popotovati po suhem in po morju; po gorah je zapadel sneg; tavati po temi; vino po pipi, voda po žlebu teče; moj up je šel po vodi; udariti po glavi; vsi so padli po njem.

Po običajnem pomenskem prehodu je dejanje lahko porazdeljeno tudi prek časa, pomen je še zmerom močno porazdeljevalen: podnevi se dobro vidi; pozimi nas greje, poleti hladi. Pozimi pomeni v teku zime, kar je nekaj docela drugega kakor po zimi pride pomlad.

Po izraža dogodek ali čas, po katerem se kaj godi: po novem letu; po toči zvoniti; kruh po peki; pojutrišnjem, potlej, posihmal. Tukaj ni nobenega porazdeljevanja več.

Sem sodi tudi zgled: Je že po kolinah, ki pove, da kolin ni več. Od tod se je razvila raba: po meni je, ki nikakor ni germanizem in je znana tudi drugim slovanskim jezikom. n. pr. češko povol čepu, hned bude po pivě.

Pomen časovnega ali krajevnega nasledovanja je rodil tudi razne prenesene pomene, n. pr. načina, sredstva, primernosti, izvora in vzroka. Kako neopazno se to dogaja, se dá posneti iz naslednjega: pripovedovati po resničnem dogodku (kdaj? in kako?).

Namerni pomen si lahko razložimo kot smer, v katero iščemo: Grem po zdravnika; pridem pote; pome je poslal povodni mož; pot po zdravnika. Tu je še ohranjen tožilnik, sicer pa se rabi mestnik: Odpraviti se po kupčiji; iti po opravkih; vsa morja je preiskal po školjkah; težnja po svobodi.

Predlog po zlasti rad pomeni vzor, vodilo, po katerem se kaj ravna; iz tega je samo korak do načinovnega pomena: Po očetu se je vrgel; ravna po svoji slepi glavi; piti po pameti; Ljubljčan po rodu; po hiši spoznaš gospodarja; zaslužek po delu; vsem je po volji; po krivici tepen; po sreči se je izteklo; po zlu iti; po mojem mnenju. Sem sodijo tudi prislovi, kakor potihoma, in izrazi pokonci hoditi, po strani klobuk, pošev viseti.

Včas je krajevni pomen še čisto očiten, včas pa predlog že zaznamuje sredstvo: Drevo se po sadu spoznava; iti po kolenih; poslati po železnici; sporočiti po telefonu; po hlapcih izvedeti; to vem po njem; po človeških rokah narejeni maliki; trdnjava Priama kralja je vzeta po vaših rokah. Prim. k temu sh. Bog šalje bogastva po ruke dobre žene; po tvoja usta govori sam duh božji.

Tukaj je stikališče s primeri, ko predlog po izraža izvor, vzrok. Navadno gre za prenos prvotnega časovnega pomena (po tem, torej

zaradi tega): Dedovati po stricu; palica po rajnkem očetu; gora je znamenita po krasnem razgledu; po lastni neumnosti trpeti; Rahel se plače po svojih otrocih; žaluje po materi; tako daleč so prišli po neslogi; v kleti diši po sadju.

To vem po njem pomeni nekaterim piscem, da vem po njegovem posredovanju od koga tretjega, ali pa, da vem od njega samega. Ta pomenska dvojnost je zlasti očitna in neprijetna v pasivu: To je bilo ukazano po tajniku. Primer je pravilen, če je bil tajnik tisti srednik, ki je naprej sporočil ukaz te ali one oblasti, napačen pa, če je tajnik sam dal tisti ukaz. Menim, da je napačna raba prišla iz latinščine, pri nas se je razmahnila posebno v dobi pretiranega purizma, ko je bil vsak od v pasivu osumljen nemčevanja. Na latinski vpliv kaže dejstvo, da tako rabo nahajamo tudi v tistih slovanskih jezikih, kjer je bila latinščina dosti rabljena, n. pr. poljsko: przysłano po mnie; hrvatsko: jao človiku onomu, po kom sin človičanski pridán bude; komedija spjevana po Marinu Držiću. Brez dvoma so oporečni takile slovenski zgledi: pustil sem se po svojem agentu ugnati v kozji rog (prav: dal sem se agentu); po predlogih izraženi pojmi (prav: s predlogi); po socialistični demokraciji izdana Nemčija (prav: od); delavec je bil izkoriščen po kapitalistih (prav: od kapitalistov). Prim. SP, stran 445 in 526!

Slaba je raba predloga po v naslednjih primerih, ki sem jih posnel iz sodobnih piscev: Zmerom je sanjarila po otrocih; iskanje po krivcu; Čerkez je ustrelil po vojaku (rusizem!); psovanje po materi; soglasnost je bila dosežena po vprašanju skupnega nastopa (kroatizem!); belokranjski pome bo slabo kaže na uskoški jezikovni vpliv.

SLOVNIŠKE IN PRAVOPISNE DROBTINE

Svoj živi dan

Za pridevnik v tej zvezi trdijo nekateri, da bi moral biti v nedoločni obliki, češ da se govori samo svoj živ dan. Res je, da se tako govori, toda to je narečni izgovor in tudi v pisavi raba omahuje.

Kakšno stališče zavzemajo v tem pogledu naše slovnice. Janežič-Sketova Slovenska slovnica, 6. izdaja 1889, pravi v § 304 na str. 208 v pravilu, točka a), da se določna pridevnikova oblika rabi, »kedar govorimo o določni, že znani osebi ali reči, ali kedar mislimo vse osebe ali vse reči jedne vrste, nemščini rabi v tem slučaju določni spolnik: der, die, das pred pridevnikom.« V opombi na str. 209 pa je rečeno: »Izjema more nastopiti le tedaj, kedar ima pridevnik zaimek: vsak, sleherni, svoj ali kako sorodno določilo pred seboj...«, vendar pa primera za »svoj« ne navaja. Osma izdaja iste slovnice, 1900, ima na str. 213 isto pravilo in isto opombo. Toda v opombi popravlja